

ZIYA GÖKALP'İN MANZÜMELERİ VE ALA GEYİK HAKKINDA

Gencay ZAVOTÇU*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı günlerine tanık olan Ziya Gökalp, aydınların İslam Birliği, Osmanlılık ve manda taraftarı olduğu bir dönemde Türk milliyetçiliğini savunmuş ve Türklük bilincini öne çıkarmış bir fikir adamıdır. Gökalp'in savunduğu Türk milliyetçiliği nihâi olarak Turan Ülküsü gibi bir Türk dünyası hayâli içerse de yüzyıllarca bastırılmış Türklük bilincinin uyanmasını sağlamak açısından etkili olmuştur. Gökalp, devletin ve milletin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulması için önerdiği fikirlerle Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası yapılan yeniliklerin bir kısmına da katkı sağlamıştır. Bu çerçevede, Gökalp'in hararetle savunduğu fikirlerden biri kültür ve edebiyatın karmaşık yapıdan kurtulup millî bir kimliğe bürünmesi olmuştur.

Gökalp'e göre edebiyatın millî bir kimlik kazanabilmesi halk kültürüne yönelmesi ve halk edebiyatından beslenmesi ile gerçekleşir. Yüzyıllarca ötelenmiş, ihmal edilmiş ve hak ettiği değeri görememiş olan halk aslında milletin temel gücü ve dayanağı konumundadır. Yazar ve şairler halk kültüründen beslendikleri ölçüde eserleri millî bir hüviyete bürünür, milletin öz değerlerini işledikleri müddetçe geniş halk kesimi tarafından okunup anlaşılabilirler. Oysa, halk kültürü bazı Osmanlı aydın ve bürokratları tarafından yüzyıllarca küçümsenmiş, hatta hakîr görülmüştür.

Ziya Gökalp'in bu düşünceler ışığında yazdığı *Asker İle Şair, Halife ve Müftü, San'at, Kavim, Meslek Kadını, Askerin Türküsü, Esnâf Destanı v.d.* sorumluluk sahibi, bilinçli, itaatkâr, düşünen ve görev bilinciyle hareket eden insanı tanımlama ve doğru davranış biçimlerini kavratma amacıyla söylenmiş manzumelerdir. Gökalp'e bu manzumeleri söyleten, diğer nedenlerin yanında sağlıklı ve uygar bir toplumun sorumlu, bilinçli ve sağlıklı fertlerden oluşacağı fikri olmalıdır. Gökalp'in, 1913 yılında yayınlanan *Ala Geyik* manzumesi kolay anlaşılabilir biçim ve içeriğiyle "taklitçi ve kozmopolit "aydın tabaka kültürü"ne karşı çıkardığı (...) halk kültürü"nü edebiyata yansıtmış bir örneğidir. Çok önemsedığı *Dilde Türkçülük* fikri uyarınca dizelerinin büyük oranda Türkçe kelimelerden oluşması ve hece ile yazılması, bu fikir adamının şiir ve yazılarıyla *Yeni Lisan Hareketi'*ne sağladığı katkının da bir belgesi niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, halk, kültür, manzume

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Ed. Böl. öğretim üyesi., gzavotcu@kocaeli.edu.tr / gencayzavot@hotmail.com

ABOUT ZİYA GÖKALP POEM AND FALLOW DEER

ABSTRACT

Ziya Gökalp, who witnessed the most troublesome days of the Ottoman Empire, was an intellectual who defended and foregrounded Turkish nationalism and Turkism at the time when other intellectuals were in favour of Islamic Union, Ottomanism, and mandate. Although Gökalp's idea of Turkish nationalism was ultimately motivated by Pan-Turkism, it was effective in awakening Turkic consciousness. Gökalp's ideas and views on saving the state and the people from downfall contributed to some of the reforms introduced after the War of Independence. Within this frame, one of the ideas that Gökalp passionately defended was freeing culture and literature from complexity so that they could gain nationalist identity.

According to Gökalp, in order for literature to gain nationalist identity, it had to turn to folk culture and literature. The folk people who had been displaced, neglected and ignored for centuries were in fact the primary source and basis of the nation. As long as the authors and poets fed on folk culture, their works could gain nationalist identity; as long as they treated authentic subjects, they could be read and comprehended by large group of people. However, the folk culture for centuries had been scorned and even despised by some Ottoman intellectuals and bureaucrats.

In light of these ideas, Gökalp wrote poems such as *Asker İle Şair*, *Halife ve Müftü*, *San'at*, *Kavim*, *Meslek Kadını*, *Askerin Türküsü*, *Esnâf Destanı*, in which he portrayed figures that are responsible, conscious, obedient, thinking and dutiful, and through which he conceptualised right behaviour patterns. Another motivating factor for the composition of these verses must have been the idea that a healthy and civilised society could consist of responsible, conscious and healthy individuals. Gökalp's verse, *Ala Geyik*, which was published in 1913, with its simple form and content was the literary reflection of "folk culture's rebellion against the imitative and cosmopolite elite culture." In light of *Turkism in Language*, an idea he highly valued, the fact that Turkish words dominated his string of words, and that he used syllabic meter, revealed how he as an intellectual with his poems and essays contributed to the *New Language Movement*.

Key Words: Ziya Gökalp, people, culture, poem.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı günlerine tanık olan Ziya Gökalp, aydınların İslam Birliği, Osmanlılık ve manda taraftarı olduğu bir dönemde Türk milliyetçiliğini savunmuş ve Türklük bilincini öne çıkarmış bir fikir adamıdır. Gökalp'in savunduğu Türk milliyetçiliği nihâi olarak Turan Ülküsü gibi bir Türk dünyası hayâli içerse de yüzyıllarca bastırılmış Türklük bilincinin uyanmasını sağlamak açısından etkili olmuştur. Gökalp'in deyimiyle "... *Eski teşkilâtımızda ise bu millî esaslar mevcûd değildi. Meselâ, milletimizin adı bile ortadan kaldırılmıştı. Osmanlı İmparatorluğuna tabi bulunan başka milletler, Osmanlı ünvanı altında birleşmekle beraber kendi millî ünvanlarını da açıkça söyleyebilirlerdi. Meselâ, bir Arab "Tabi'iyetim Osmanlı ise de, milliyetim Arab'dır" diyebilirdi. Bir Arnavud da "Tabi'iyetim*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Osmanlı ise de, milliyetim Arnavud'dur" demekte serbestti. Fakat, Türkler aynı düsturu kendi haklarında tatbik etmezlerdi. "Tabi'iyeti Osmanlı isek de, milliyette Türk'üz diyemezlerdi".¹

Gökalp'i, farklı konularda fikirler üretmesi ve hayatını bu fikirler uğruna tüketmesi sebebiyle bir *fikir adamı* olarak nitelemek doğru bir tesbit olur. O, devletin ve milletin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulması için önerdiği fikirlerle Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası yapılan yeniliklerin bir kısmına da katkı sağlamıştır. Bu çerçevede, Gökalp'in hararetle savunduğu fikirlerden biri kültür ve edebiyatın karmaşık yapıdan kurtulup millî bir kimliğe bürünmesidir. Edebiyatın millî bir kimlik kazanabilmesi için halk edebiyatı ürünlerinin edebiyatta yoğun olarak işlenmesini savunan Gökalp için devir şuurlu hareket etme ve ölçülü davranma zamanıdır. "*Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman, galiba, birinci devreye aittir: Şairler Müz'lerinden ayrı düşmüş, vezinle kafiye şuurlu müteşâirler eline geçmiş... Bu hâli çocukların hayatında da görürüz: Ders saatleri arasında oyun fasılları var... Aynı zamanda, çocuk terbiyesinde bir takım dersler oyun tarzında verilir. Bunun gibi, halk terbiyesinde de bâzı fikirlerin vezin kisvesinde arz edilmesi fena mı olur?"* diyen Gökalp, bazı fikirlerin vezinli ve kafiyeli söyleyişlerle halka daha kolay kavratılabileceğini düşünür. Banarlı'nın deyişiyle "*Onu edebiyatımızda bir şair olarak karşılamak için hiçbir ciddî sebep yoktur. (...) Onun en olgun fikirleri, sade, basit, hattâ çocuksu bir söyleyişle mısralaştırması, tamamıyla halka hitap eden ve halk hafızasına bazı "klişe fikirler" yerleştirmeyi ülkü edinen bir zihniyetle çalışmasından ileri gelmiştir.*"²

Gökalp'e göre edebiyatın millî bir kimlik kazanabilmesi halk kültürüne yönelmesi ve halk edebiyatından beslenmesi ile gerçekleşir. "*Osmanlı kültürü yüksek tabakaya hastır, sathî ve taklidîdir. Ona dayanılarak millî, orijinal, yüksek ve derin bir kültür ve edebiyat kurulamaz. Bunun için "halka gitmek", "halkla beraber yaşamak" ve "halk kültürünü yakından tanımak" lâzımdır.*"³ Yüzyıllarca ötelenmiş, ihmal edilmiş ve lâyük olduğu muameleyi görememiş olan halk aslında milletin temel gücü ve dayanağı konumundadır. Halk, milletin gelenek, görenek ve daha geniş bir ifadeyle kültürünün yoğun olarak yaşandığı ve yaşatıldığı kesimidir. Bu nedenle, yazar ve şairler halk kültüründen beslendikleri ölçüde eserleri millî bir hüviyete bürünür, milletin öz değerlerini işledikleri müddetçe de geniş halk kitleleri tarafından okunup anlaşılabilirler. Oysa, halk kültürü bazı Osmanlı aydın ve bürokratları tarafından yüzyıllarca ihmâl edilmiş, küçümşenmiş ve hatta hakîr görülmüştür.

Ziya Gökalp'in bu düşünceler ışığında yazdığı *Asker İle Şair, Halife ve Müftü, San'at, Kavim, Meslek Kadını, Askerin Türküsü, Esnâf Destanı* v.d. sorumluluk sahibi, bilinçli, itaatkâr, düşünen ve görev bilinciyle hareket eden insanı tanımlama ve doğru davranış biçimlerini kavratma amacıyla söylenmiş manzumelerdir. Gökalp'e bu manzumeleri söyleten, diğer nedenlerin yanında sağlıklı ve uygar bir toplumun sorumlu, bilinçli ve sağlıklı fertlerden oluşacağı fikri olmalıdır. Askere

*Elimde tüfek, gönlümde iman,
Dileğim iki: Din ile vatan...
Ocağım ordu, büyüğüm sultan...
Sultana imdad eyle ya Rabbî!
Ömrünü müzded eyle ya Rabbî!⁴
veya gözlerimi kaparım,
vazifemi yaparım⁵*

¹ Ziya Gökalp; *Yeni hayat/ Doğru Yol*, Haz.: Müjgan Cunbur, Kültür Bakanlığı, Yay. 3, 1. bs., Ankara 1976, s. 56.

² Nihad Sâmî Banarlı; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yay., İstanbul 1998, C.2, s. 1112.

³ Mehmet Kaplan; *a.g.e.*, s. 218.

⁴ Ziya Gökalp; *Kızılma*, s. 82.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

mısralarında vatana ve sultana bağlılık ile görev bilincini hatırlatan Gökâlîp, Esnaf Destanı'nın

*Biz esnaf takımı severiz işi,
Çalışır, yaşarız erkek ve dişi,
Aramızda yoktur tembel birisi
Milletin özüyüz, burhanımız var*⁶

dörtlüğünde ise çalışmayı sevme ve iş hayatındaki kadın-erkek dayanışmasına atıfta bulunur. Kadınlar hakkındaki yaygın, ama kendince yanlış inanışlarını sıraladıktan sonra söylediği

*Bunlar da olmazsa, kadın insandır
İnsanın en büyük hakkı irfandır*

*Kadın çalışmazsa fikri yükselmez,
Tabii o zaman size denk gelmez;*

*Diyorsunuz onun eksiktir aklı,
Artırmak istiyor, değil mi haklı?*

*Kadın yükselmezse alçalır vatan,
Samimî olamaz onsuz bir irfan;*⁷

mısraları ise zamanına göre yeni ve çağdaş görüşler içerir. Gökâlîp, kadınlar hakkında söylediği bu mısralarda Tanzîmat'la birlikte gündeme gelen ve olması gereken doğruların savunucularından olur. Onun bu manzûmelerde kavratmaya çalıştığı doğru, ahlâkî ve olumlu fikirler bazı kesimler tarafından Horasan yahut Özbekistan'dan gelmiş bir tarikat şeyhî gibi nitelenmesinde de etkili olur.

Gökâlîp'in, 1913 yılında yayımlanan *Ala Geyik* manzumesi kolay anlaşılabilir biçim ve içeriğiyle "taklitçi ve kozmopolit "aydın tabaka kültürü"ne karşı çıkardığı (...) halk kültürü"nü⁸ edebiyata yansımış bir örneğidir. Çok önemseydiği *Lisânî Türkçülük* (Dilde Türkçülük) fikri uyarınca dizelerinin büyük oranda Türkçe kelimelerden oluşması ve hece ile yazılması, bu fikir adamının şiir ve yazılarıyla *Yeni Lisan Hareketi*'ne sağladığı katkının da bir belgesi niteliğindedir. Ancak, Gökâlîp'in *Ala Geyik* manzumesi, halkın konuşma dili ve halk edebiyatı ürünlerinin yoğun olarak işlenmesini teşvik için yazılmış olmanın yanında biçim ve içerik açısından farklı iletiler de içerir.

Bu iletilerden biri, uzun soluklu halk edebiyatı ürünlerinin manzûm olarak halka daha kolay sevdirilip kavratılabileceği düşüncesidir. Manzûmenin kendi arasında kâfiyeli ikişer mısralık beyitlerden oluşan biçimsel yapısı, dîvân edebiyatı nazım şekillerinden mesnevîyi anımsatır. Bu hâliyle, mesnevî nazım şeklinin heceyle yazılmış bir formu gibidir. İçerik açısından ise Türk kültürüne ait bir masal, hikâye veya destânın hece ile manzûm olarak tahkîye edilebileceğine örnek oluşturur.

Yabancı kökenli kıssa, hikâye ve destânlar dîvân şairleri tarafından yüzyıllarca mesnevî nazım şekliyle başarıyla anlatılmıştır. *Ala Geyik*'le Ziyâ Gökâlîp, dîvân şairleri tarafından işlenen Arap, Fars, Yunan, Mısır, Çin v.d. milletlere ait hikâye konularının yerine Türk kökenli masal, hikâye ve destanları koyar. Bu tavrı ile Türk halk edebiyatı ürünlerine yüzyıllarca lâyük olduğu değerini verilmeyişini onaylamazken Türk masal, hikâye ve destanlarının yabancı kökenlilerden aşağı ve eksik olmadığı, hatta üstün olduğu fikrini de sezdirir. Yüzyıllarca saray ve şehir hayatı ile

⁵ Ziya Gökâlîp; *Yeni hayat/ Doğru Yol*, s. 14.

⁶ Ziya Gökâlîp; *Kızılçelma*, Haz.: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Yay., 1. seri: 2, 1. bs., Ankara 1976, s. 117.

⁷ Ziya Gökâlîp; *Yeni hayat/ Doğru Yol*, s. 31.

⁸ Mehmet Kaplan; *a.g.e.*, s. 218.

aydın meclislerinden uzakta, halk şâirlerinin sazı ve sözü eşliğinde kırsal kesimde yaşama alanı bulan Türk masal, hikâye ve destanlarına da şehir hayatının kapılarını açar.

Ala Geyik, Ziya Gökalp'in manzûm olarak kaleme aldığı Türk kökenli masal, hikâye ve destanlardan biridir. Gökalp'in manzûm ve mensûr başka masal, hikâye ve destanları da vardır. *Kızılma* adlı eserinde yer verdiği *Kızılma* ve *Polvan Veli* masalları ile, *Altın Destan*, *Ergenekon*, *Esnaflar Destanı*, *Balkanlar Destanı* ve *Kızıl Destan*⁹, *Altın Işık* adlı eserindeki *Kolsuz Hanım*, *Küçük Hemşire*, *Deli Dumrul*, *Ülker ile Aydın*, *Küçük Şehzade* ve *Aslan Basat*¹⁰ Türk kökenli manzûm hikâye örnekleridir. Bu iki eserde manzûm olanların yanı sıra mensûr masal, hikâye ve destan metinleri de mevcuttur. Ancak, içlerinde en çok okunan ve ünlenen *Ala Geyik* manzûmesi olmuştur. Yukarıda adları zikredilen her iki eserde (*Kızılma* ve *Altın Işık*) yer verilmesi de *Ala Geyik*'in halk tarafından çok sevilip okunduğunun bir işâreti sayılmalıdır. Zira, manzûme Gökalp'in yaşadığı dönemin ve sonraki yılların okul kitaplarında yer almış, öğrencilere ezberletilmiş ve Gökalp düşüncesini geniş topluluklara tanıtmakta etkili olmuştur.

Gökalp'in *Kızılma* ve *Altın Işık* adlı eserlerinde yer alan manzûmeleri şiir olmaktan ziyâde Türk halkının gelenek ve görenekleri ile halk edebiyatının anlatmaya dayalı edebî ürünlerinin vezinli ve kafiyeli yalın bir dille ifadesidir. Nihad Sâmî Banarlı'nın görüşüyle "Çocuklar için yazdığı manzûmelerde millî çocuk terbiyesini, askerler için yazdığı manzûmelerde Türk askerî terbiyesini gözeten yine böyle kolay ve vâzih bir ifâde vardır. Manzûmelerinin ekserisinde millet sevgisi ile din ve dil sevgisinin ihtimamla birleştirildiği görülür."¹¹

Gökalp'in *Kızılma* ve *Altın Işık* adlı eserlerinde yer alan manzûmelerin bir kısmı daha önce bilinen ve yazıya aktarılan masal, hikâye ve destanlardan hareketle yazılmıştır. *Ergenekon*, *Deli Dumrul* ve *Aslan Basat* eski çağlardan beri bilinip işlenen destan ve hikâye metinlerine istinat ederler. *Ala Geyik* de Türk kültüründe bilinen masal ve destan metinlerinden yararlanılarak yazılmış izlenimi vermektedir. Manzûmede bahsi geçen kahramanlar ile terim ve motifler daha önce başka metinlerde geçmiş olsa da Gökalp'in vermek istediği ileti doğrultusunda düzenlenip/sıralanıp okuyucuya sunulmuştur. Manzûme masal, hikâye ve destan etkisi bakımından iki kısımda incelenip değerlendirilebilir. Bu bağlamda, ilk kısmın masal motifleri açısından zengin olduğu söylenebilir. Manzûmenin ilk kısmındaki beyitlerde geçen *çocuktum*, *ufacıktım*; *ala geyik*, *doğan*; *Kaf Dağı'nı aşmak*, *verdi bana bir elma*; *sırlı elmayı yemek*, *gizli dünyayı görmek*; *ak sakallı cüceler*, *korkunç devler*, *cinler*, *kesik başlar*, *el bağlayan melekler*, *kılıçla kurtarılan periler*; *az*, *uz gitmek*, *Altın Köşke ulaşmak* gibi mısra ve ifâdelerde masal etkisinin ağırlıkta olduğu söylenebilir.

Manzûmenin ikinci kısmı olarak nitelenebilecek
Dedim, Turan Meleği!
Türkün yüce dileği!

Yüz milyon Türk bu anda
Seni bekler Turan'da
(...)

Geçtik nice dağ, kaya,
Geldik Demirkapı'ya

Kapanması, çok yıldız,
Açıl! dedim, açıldı.

⁹ Ziya Gökalp; *Kızılma*, Haz.: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, 1. seri: 2, 1. bs., Ankara 1976.

¹⁰ Ziya Gökalp; *Altın Işık*, Haz.: Şevket Kutkan, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, 1. seri:5, 1. bs., Ankara 1976.

¹¹ Nihad Sâmî Banarlı; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yay., İstanbul 1998, C.2, s. 1112.

*Yol verince gizli yurt,
Aldı bizi bir Bozkurt,*

*Kaf Dağı'ndan geçirdi,
Türk Eline getirdi¹²*

beyitlerinde ise ağırlıklı olarak destanî ifâdelere gönderme yapılır. Masal söylemi olarak nitelenebilecek “Açıl! dedim, açıldı” mısraı dışında bu beyitlerde geçen *Turan Meleği*, *Yüz milyon Türk*, *Turan*, *Demirkapı*, *Gizli Yurt*, *Bozkurt*, *Kâf Dağı* ve *Türk Eli* destanlara özgü ifâdelerdir. Bu ifâdeler *Ergenekon Destanı*'ni anımsatırken *Turan Meleği*, *Yüz milyon Türk* ve *Turan* terim ve ifâdeleri de İran Destanı Şeh-nâme'de bahsi geçen Türk devleti (Tûran) ve özellikle Enver Paşa'nın Tûran ülküsü ile ilişkilendirilebilir.

Gökalp'in *Ala Geyik* şiirindeki *Demirkapı*, *Gizli Yurt* ve *Bozkurt* terimleri *Ergenekon* şiirinde daha ayrıntılı olarak açıklanır. Gökalp'in, kanaatimizce aynı adlı destandan esinlenerek şiirleştirdiği *Ergenekon*'da, İlhan zamanında düşmanlardan kurtulan ve iki kızı alıp kaçan Nököz ile Kıyan, yolda rast geldikleri *Ala Geyik*'i izleyerek dört yanı dağla çevrili yeşil bir bağa ulaşırlar. Elma, erik ve çeşitli yemişlerin bol olduğu bu bağı yurt edinip yerleşirler. *Ala Geyik*'ten süt emer, burayı ana kucağı beller ve üreyip çoğalırlar. Dört yüz yıl geçince dört yanı dağlarla çevrili bu yurt kendilerine yetmez olur. Bir gün, geyiklere saldıran kurdu izleyen bir demirci dağlar arasında bir çıkış olduğunu öğrenir. Yaktığı ateşle dağı eritip çıkış kapısının (*Demirkapı*) açılmasını sağlar. Akabinde Türkler, kendilerine anayurt olan *Bu Taş Beşik*'ten (*Ergenekon*'dan) çıkararak geniş ova ve yaylalara sahip hoş ülkelere (Kıpçak, Kaşgar, Bozdağ) açılırlar.¹³

*Oğuz Han'dan sonra Hanlar
Kazandılar yüce şanlar,
Bilinmek için bu boş anlar,
Şahnamedir sorağımız,*

*Yıllar geçti bir an geldi,
Türk Tahtına İlhan geldi,
Sağdan, soldan düşman geldi,
Kurulmuştu tuzağımız.*

*Verilmedi bir dem soluk,
Kanlar aktı oluk oluk,
Öldü bütün çoluk çocuk,
Han, Bey, Çeri, Uşağımız.*

*Yalnız Nököz ile Kıyan
İki kızı alıp yayan,
Bir sarp dağa attılar can
Bunlar oldu kaçağımız.*

*Dağdan dağa hep gizlice,
Yürüdüler beş-on gece,
Bir tan vakti gayet ince,
Bir iz oldu uğrağımız!*

¹² Ziya Gökalp; *Kızılelma*, s. 74, 75.

¹³ Ziya Gökalp; *Kızılelma*, s. 203, 204.

*Bu iz yolu çok uzattı,
Sonra Alageyik çattı,
Bir dik yardan bizi attı,
Kanadı her bucağımız!*

*Bir de baktık yeşil bir bağ
Her tarafı bir yüce dağ,
Geniş, fakat sıkı bir ağ,
Dedik ne hoş bu ağıımız!*

*Alageyik çayır verdi
Yavrusunu emzirirdi,
Bizi gördü meme verdi,
Oldu Ana Kucağımız!*

*Dört yüz sene burda kaldık,
Geyik arttı, biz çoğaldık,
Çıkamadık işe daldık,
Pek şenlendi konağımız!*

*Elma, erik çoktu yedik,
Demir bulduk, örs işledik,
“Bir gizli yol bulsak” dedik,
Dağ delerdi bıcağımız!*

*Kurt'tan hali iken bu yurt,
Bir gün peyda oldu bir kurt,
Bir geyiğe attı avurt,
Gördü çoban yamağımız!*

*Kurt bir delik buldu, gitti,
Bir demirci takip etti,
Ocak yaktı taş eritti,
Açıldı yol kapağımız!*

*Büyük sevinç, büyük müjde,
Bayram yaptık kentte, köyde,
Torun, oğul, baba, dede,
Büyüğümüz, ufağımız!*

*Demirciye Bozkurt dendi
Han tanıldı, taç giyildi,
Yoldan önce kendi indi,
Sağ elinde bayrağımız!*

*Börteçine kurdun adı,
Ergenekon yurdun adı,
Dört yüz sene durdun hadi,
Çık ey, yüz bin mızrağımız!*

Turkish Studies

*Oldu sana Kaf bu eşik,
Tarih kaldı delik, deşik,
Artık yeter bu taş beşik,
Oldu körpe yatağımız!*

*Uzaklarda hoş ülkeler,
Issiz yurtlar seni bekler,
İşte Kıpçak, işte Kaşgar,
Ta karşıda Gökdağ'ımız! ¹⁴*

Ala Geyik şiirinde adı geçen *Tûrân*, İran Destânı Şehnâme'de bahsi geçen ve en ünlü hükümdarı *Efrâsiyâb* (Alp Er Tunga, Alp Er Tonga) olan İran'ın doğusundaki devletin adıdır. İranlılarla yaptığı savaşlar ve kahramanlığıyla anılan *Efrâsiyâb*, Şehnâme'ye İranlıları en çok uğraştıran hükümdar olarak da geçmiştir.

*“Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...” ¹⁵*

mısralarında büyük ve sonsuz bir ülke olarak tanımlanan *Tûran*, Birinci Dünya savaşı yıllarının Harbiye Nâzırı Enver Paşa'nın *Tûran Ülküsü*'ne de mülhem olmuş, bu nedenle Gökalp'in Enver ve Talat Paşalar'a karşı ileri derecede hayranlık duymasını sağlamıştır. Bu bağlamda, Gökalp'in, özellikle Enver Paşa hakkındaki şiiri, Paşa'nın kişiliğine ve düşüncelerine karşı beslediği hayranlığın bir göstergesi niteliğindedir:

*Bir kalbsin ki tereddüdsüz, şüphesiz,
Bir ruhsun ki iradeli, imanlı;
Sen olmasan ihtimâl ki şimdi biz
Kalacaktık Avrupa'da bühtanlı.*

*Herkes me'yûs iken sendin ümid-vâr,
Bu millete ancak senden ümid var...
(...)
Biz hepimiz şüphelerin içinde
İken, vardı sende büyük itminan,
Arş'tan sana ya ilâhî bir müjde
Verilmişti, yahud kudsî bir ferman.*

*Biliyordun nedir Hakk'ın muradı
O imanla açtın büyük cihadı... ¹⁶*

Yukarıdaki mısralarda Enver Paşa'yı *güvenli, irâdeli, imanlı* ve *ümitli* bir kişi olarak tanımlayan Gökalp, millete ancak Enver Paşa'dan ümit olacağını düşünür ve onu millî bir kahraman olarak görür. Şiirin ilerleyen kısımlarında onu daha da yüceltir, Hakk'ın murâdının ne olduğunu bilen Paşa'ya Arş'tan ya ilâhî bir muştı ya da fermân gönderildiğini ileri sürer.

Yahyâ Kemâl, “*Ziyâ Bey, Enver'i en sert bir Müslüman taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış, ne Arabistan cephesinin turfası, ne Irak bozgunlukları, ne iâşe ve ihtikâr rezâletleri,*

¹⁴ Ziya Gökalp; *Kızılma*, s. 111-113.

¹⁵ Ziya Gökalp; *Kızılma*, Haz.: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, 1. seri: 2, 1. bs., Ankara 1976, s. 5.

¹⁶ Ziya Gökalp; *Yeni hayat/ Doğru Yol*, Haz.: Müjgan Cunbur, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları 3, 1. bs., Ankara 1976, s. 46.

hiçbir şey, Ziyâ Bey'in bu îmânını sarsmamıştı."¹⁷ cümlesi ile başlayan yazısında Gökalp'in Enver Paşa hayranlığını körü körüne bir bağlılık olarak niteler. Bir akşam yemeğinde aralarında geçen konuşmada, Ziyâ Bey'in, kendisiyle Enver Paşa hakkında konuşmaktan çekindiği yolundaki izlenimini dile getirir. Ziyâ Bey'in kendisine "Neden Enver Paşa hakkında yazı yazmıyorsunuz?" sorusunu yöneltmesi üzerine kendisinin verdiği cevabı ve akabinde masada esen soğuk havayı anlatır. Nihad Sâmi Banarlı da bu hususta şu cümleleri sarfeder: "Türkiye'de henüz Mustafa Kemal adının iyi bilinmediği yıllarda Ziyâ Bey'in Enver'e bu sarılışı, her şeye rağmen, içine düşülen felâketlerden, Türkiye'yi yine bu Birinci Dünyâ harbi diktatörünün kurtarabileceğine dâir, ikinci bir ümid ve aldaniş olmalıdır."¹⁸

Gökalp'in halka gitme ve halk kültüründen beslenme düşüncesinin ürünü olarak dil, din, vatan, Türk destanları, Türk tarihi, askerlik v.b. konularda yalın bir dille yazdığı manzûmeler döneminde yankı bulmuş, şairlere hece ölçüsünün yanısıra masal, hikâyeye ve destan metinlerini manzûm olarak yazma düşüncesini de teşvik etmiştir. Özellikle, hece ile şiir yazma hususunda Gökalp'in telkinlerinden etkilenen *Beş Hececiler*'den Orhan Seyfi Orhon'un *Peri Kızı İle Çoban Hikâyesi* adlı manzûmesi *Ala Geyik* etkisi ile yazılmış bir izlenim uyandırır. Şiirin başındaki

*Çok eski bir zamanda,
Oğuz Han hükümdarmış
İşitmiştim Turan'da
Bir peri kızı varmış*

mısraları da manzûmenin Ziyâ Gökalp ile ilgisini sezdirir mahiyettedir. Yahya Kemâl Beyatlı'nın *Mehlikâ Sultan* adlı şiiri de *Ala Geyik* etkisi ile yazılmış şiirler arasında zikredilebilir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse; o bir fikir adamıdır. Farklı konularda ürettiği fikirler kötü durumdan endişe duyan, vatanın ve milletin kurtuluşu için çâreler arayan sorumlu bir insan tipinin göstergeleridir. Bazı fikirlerinde yanılmış olsa da umudunu yitirmemiş, halka ve millete güvenen iyi niyetli tavrından vazgeçmemiş ve manzûmeleriyle halkı bilinçlendirmeye devam etmiştir. Halktaki cevherin ve yaratma gücünün farkına varmış, halk kültür ve edebiyatına büyük değer vermiş, yüzyıllarca bastırılan Türklük bilincini uyandırmak için büyük çaba sarf etmiştir.

KAYNAKÇA

BANARLI, Nihad Sâmi; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB. Yay., İstanbul 1998.

GÖKALP, Ziya; *Altın Işık*, Haz.: Şevket Kutkan, Kültür Bakanlığı, 1. seri: 5, 1. bs., Ankara 1976.

GÖKALP, Ziya; *Kızılma*, Haz.: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Yay., 1. seri: 2, 1. bs., Ankara 1976.

GÖKALP, Ziya; *Yeni hayat/ Doğru Yol*, Haz.: Müjgan Cunbur, Kültür Bakanlığı, Yay. 3, 1. bs., Ankara 1976.

KAPLAN, Mehmet; *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, dergâh yay., İstanbul 1987.

Yahyâ Kemâl; *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 3. bs., İstanbul 1986.

¹⁷ Yahyâ Kemâl; *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 3. bs., İstanbul 1986, s. 59.

¹⁸ Nihad Sâmi Banarlı; *a.g.e.*, C.2, s. 1113.